

**АХБОРОТ ТЕХНАЛОГИЯЛАРИ СОҲАСИДА СОДИР ЭТИЛАЁТГАН
ЖИНОЯТЛАРГА ҚАРШИ КУРАШИШ ВА БАРВАҚТ ОЛДИНИ ОЛИШ**

Холиқов Зиёбек Муҳаммадилёс ўғли

ИИБ Академияси 3-курс курсанти

Ҳозирги кунда Ахборот технологиялари соҳасида содир этилаётган жиноятларнинг янгидан янги турлари мавжуд. Унинг бизга маълум бўлган вирусли дастурларни тарқатиш, паролларни бузиб кириш, кредит карта ва бошқа банк реквизитларидаги маблағларни ўзлаштириш, талон-торож қилиш, шунингдек, интернет орқали қонунга зид ахборотлар, хусусан, бўҳтон, маънавий бузуқ маълумотларни тарқатиш билан шахс, жамият ва давлат фаолиятига катта хавф солаётганида биз бўлажак Ички ишлар органлари ходимлари кўз юма олмаймиз.

«Кибержиноятчилик» тушунчаси ахборот-коммуникация технологиялари воситаларидан фойдаланган ҳолда, виртуал тармоқда даҳшат солиш, вирус ва бошқа зарарли дастурлар, қонунга зид ахборотлар тайёрлаш ва тарқатиш, электрон хатларни оммавий тарқатиш (спам), хакерлик ҳужуми, веб-сайтларга ноқонуний кириш, фирибгарлик, маълумотлар бутунлиги ва муаллифлик ҳуқуқини бузиш, кредит карточкалари рақами ҳамда банк реквизитларини ўғирлаш (фишинг ва фарминг) ва бошқа турли ҳуқуқбузарликлар билан изоҳланади.

Шу ўринда кибертерроризм ва унинг жамият ҳаётига солаётган хавфининг кўлами ҳам ошиб бораётганини таъкидлаш жоиз. Кибертеррористик ҳаракат (киберҳужум) - компьютерлар ва ахборот коммуникация воситалари ёрдамида амалга оширилган, одамларнинг ҳаёти ва соғлиғига бевосита хавф туғдирадиган ёки потенциал хавф туғдириши мумкин бўлган, моддий объектларга катта зарар етказиши ёки шунга олиб келиши мумкин бўлган, ижтимоий хавfli оқибатларнинг бошланиши ёки мақсади бўлган сиёсий сабабдир. Замонавий террорчилар учун кибермакондан фойдаланишнинг жозибadorлиги киберҳужумни амалга ошириш катта молиявий маблағлар сарфламай туриб ўз мақсадларига осонликча эришиши билан боғлиқ.

Экспертларнинг хулосасига кўра, бу каби ҳаракатлар гўёки ривожланаётган давлатларнинг тараққиётига кўмаклашиш, умуминсоний демократик тамойилларни қарор топтириш ниқоби остида фуқаролар онгига таъсир ўтказиш, уларни турли йўллар билан ўз мақсадлари сари бўйсундириш орқали амалга оширилмоқда.

Афсуски, бу жараёнда киберҳужумларни уюштириш, бу йўлда интернет глобал тармоғининг мислсиз имкониятларидан «самарали» фойдаланишга уринишлар тобора авж олмақда.

Интернетда мавжуд ижтимоий тармоқлар, уларнинг ишлаб чиқарувчилари ва ҳомийларининг суверен давлат ички ишларига «аралашилари» давлат сиёсатида қандай рўл ўйнаши охиригача ўрганилмаганлиги боис баъзан бундай «аралашув» мазкур давлатга қарши эканлиги ҳали ҳануз еътироф этилгани йўқ.

Муайян бир ижтимоий тармоқ эгаси ушбу тармоқ саҳифаларида давлат тузумини ағдаришга даъват қилишга, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини бузишга доир маълумотларни тарқатганлиги учун жавобгарликка тортилишининг халқаро миқёсдаги ҳуқуқий асослари яратилмаган. Ваҳоланки, ахборот технологиялари ёрдамида содир этилган жинойий хатти-ҳаракат ёки ҳаракатсизлик мазмун-моҳиятига кўра, албатта, жазосиз қолмаслиги керак.

Интернет сайтлари тўсатдан пайдо бўлиб, кўпинча форматини, сўнгра манзилни ўзгартиради. Шу боис айрим экспертлар интернетнинг буткул очиқлиги каби дастлабки концепциялардан воз кечиб, унинг янги тизимига ўтишни таклиф етмоқда.

Янги моделнинг асосий моҳияти тармоқдан фойдаланувчиларнинг анонимлигидан воз кечишдир. Бу тармоқнинг жинойий тажовузлардан янада кўпроқ ҳимояланган бўлишини таъминлашга имкон беради.

Мисол тариқасида, ёпиқ тармоқ тизимига ўтган Хитой давлатини ва бундай жараёнга тайёргарлик кўраётган Россия давлатини келтиришимиз мумкин.

Жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашаётган мамлакатимизда ахборот коммуникация технологиялари, ахборот тизимлари ва замонавий компьютер технологияларидан самарали фойдаланиш бўйича изчил давлат сиёсати олиб борилмоқда.

Бугунги кунда мамлакатимизда жорий этилаётган замонавий рақамли технологиялар, фуқароларимизга қатор қулайликлар ва имкониятлар эшигини очмоқда.

Мазкур жараён билан бир қаторда, яратилаётган рақамли технологиялар ва ахборот тизимларининг хавфсизлигини таъминлаш муаммоси ҳам мавжуд, албатта.

Бу энг долзарб масалалардан бири - киберхавфсизликни таъминлаш, содир этилиши мумкин бўлган кибержиноятларнинг олдини олиш ва унга қарши курашиш масаласи ҳисобланади.

Кундан-кунга такомиллашиб кетаётган кибержиноятчиликка қарши киберхавфсизликни таъминлашда қуйидаги асосий талабларни бажариш орқали улардан ҳимояланиш, яъни киберхавфсизликни таъминлашимиз мумкин:

- ходимларга ахборот хавфсизлиги асосларини ўргатиш;
- фойдаланаётган дастурий маҳсулотларнинг заифликларини доимий синовдан ўтказиш;
- ишончли антивирус дастуридан фойдаланиш;
- лицензияланган расмий дастурлардан фойдаланиш;

- ахборот тизимларини ҳимоялашда кўп факторли аутентификациядан фойдаланиш;

- пароллардан фойдаланишда кучли паролни сақлаш сиёсатига риоя қилиш;

- мунтазам равишда компьютер қаттиқ дискларидаги маълумотларни шифрлаш.

Шу ўринда, мамлакатимизда кибержиноятларнинг олдини олиш ва унга қарши курашни олиб борувчи ваколатли давлат идораларига ҳам муайян вазифалар юкланишини алоҳида таъкидлаш лозим.

Хусусан, улар кибержиноятчиликка қарши кураш фаолиятида Ўзбекистон Республикаси ва унинг халқини ахборот технологиялари ёрдамида содир этилаётган ёки бунга имкон бераётган шахс, жамият ва давлат хавфсизлиги ҳамда уларнинг манфаатларини ташқи ва ички кибертахдидлардан ҳимоя қилинишини таъминлаш, мазкур соҳада қонунийлик ва қонун устуворлигини мустаҳкамлаш, кибержиноятлар ҳамда киберҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, уларни аниқлаш ва барҳам бериш каби вазифаларни амалга ошириши даркор.

Шунингдек, ахборот технологиялари ёрдамида содир этилаётган ҳуқуқбузарликларни аниқлаш ва уларни тергов қилиш, бу каби ҳуқуқбузарликларни бартараф этиш ҳамда олдини олиш бўйича зарур қарорлар қабул қилиш, кибержиноятчиликка қарши курашиш бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини ишлаб чиқишда иштирок этиш, кибертерроризм, киберекстремизм, уюшган жиноятчиликка қарши курашиш, давлат органлари манфаатларига ҳамда киберхавфсизлигига таҳдид солувчи киберҳатарларни аниқлаш ва уларга қарши курашиш бўйича терговга қадар текширув ва дастлабки терговни ўтказиш, тезкор-қидирув фаолиятини амалга ошириш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларига таҳдид солувчи кибержиноятларнинг содир этилишига имкон яратувчи сабаблар ҳамда шарт-шароитларни аниқлаш ва бартараф этиш каби муҳим вазифаларни бажаришлари лозим.